

Projekt „Pokreni promjenu! - prihvaćanje različitosti kroz interkulturalno obrazovanje i volontiranje“

Sažetak s preporukama

Preporuke u području prihvaćanja različitosti za dionike obrazovnog sektora

Cilj ovog sažetka je predstaviti preporuke za povećanje napora za uvođenje različitih modela razvoja socijalnih i građanskih kompetencija u osnovne i srednje škole u Hrvatskoj. Namijenjen je dionicima u obrazovnom sektoru, prvenstveno učiteljima, školama i kreatorima obrazovnih politika.

Ove se preporuke temelje na provedbi dvogodišnjeg projekta „Pokreni promjenu! – prihvaćanje različitosti kroz interkulturalno obrazovanje i volontiranje“ koji je Forum za slobodu odgoja (FSO) provodio u četiri zemlje u partnerstvu s organizacijama Think Global iz Velike Britanije, Centrom mladih Dravinske doline iz Slovenije i Centrom za kreativni razvoj „Danilo Dolci“ iz Italije tijekom 2017. i 2018. godine. Organizacija Mreža centara za obrazovne politike bila je pridruženi partner na projektu. Projekt je financirala Izvršna agencija za obrazovanje, audiovizualnu politiku i kulturu (Erasmus+, KA3: Podrška za reformu politika).

O projektu „Pokreni promjenu“

Istraživanja pokazuju rastuću napetost između kultura i različitih zajednica, čak i u obrazovnom kontekstu, sve izraženije netolerantne stavove i ponašanja, kao i nasilje potaknuto pripadnošću raznim zajednicama i skupinama.

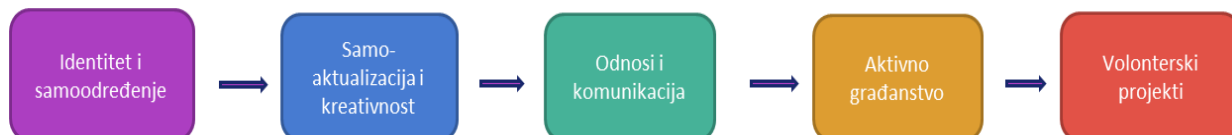
U kontekstu susreta s različitostima, drugi i drugačiji nas obogaćuju, uče i mijenjaju, no mogu izazvati oprez, strah, tjeskobu i ljutnju, pa sve do mržnje i diskriminacije. Izazovi u tom slučaju postaju susret i dijalog, pravednost, prihvaćanje i samoprihvatanje. U bivanju drugačijim izazov ostaje biti svoj, poseban i jedinstven, ali i povezan s okolinom, zauzimati se aktivno za ostvarenje svojih težnji i ciljeva, graditi kvalitetne odnose, zalagati se za pravedniju zajednicu.

Projekt je stoga za cilj imao pomoći školama da pomognu mladima u razvijanju socijalnih, građanskih i interkulturalnih kompetencija, stvaranju prilika za suradnju među različitim socijalnim grupama te obogaćivanju tih susreta inovativnim idejama, kreativnošću, volontiranjem i međusobnim pomaganjem.

Cilj projekta bio je promicanje demokratskih vrijednosti, ljudskih prava, interkulturalnog razumijevanja i aktivnog građanstva među mladima u četiri europske zemlje kako bi oni postali odgovorni i zreli članovi društva koje postaje sve raznolikije. Projektom se željelo osnažiti učitelje, djecu, mlade te njihove roditelje u razumijevanju i prepoznavanju složenosti i izazova suvremenog društva, kao i jačati njihove osobne, socijalne i građanske kompetencije.

Istraživanja pokazuju rastuću napetost između kultura i različitih zajednica, čak i u obrazovnom kontekstu, sve izraženije netolerantne stavove i ponašanja, kao i nasilje potaknuto pripadnošću raznim zajednicama i skupinama.

Glavni model edukativnog programa Pokreni promjenu je:

Ključni rezultati projekta:

- 41 škola u četiri zemlje je sudjelovala u projektu
- 311 učenika je sudjelovalo u istraživanju (fokus grupe)
- 100 učitelja i volontera je sudjelovalo u 40 sati treninga
- 41 školski projekt je proveden – poticanje izgradnje mira, interkulturalnog razumijevanja i kritičkog mišljenja
- Preko 2500 mladih je sudjelovalo u školskim projektima
- Oko 800 učenika je sudjelovalo u kreativnom natječaju „Oboji svijet različitošću“
- 4 publikacije i 1 dokumentarni film o projektu su izrađeni kao resursi za učitelje

Kontekst

Unatoč 15 godina zagovaranja, Hrvatska još uvijek nema sustavno uveden model za razvoj građanskih i socijalnih kompetencija u obrazovnom sustavu. Izvještaj Pravobranitelja za djecu za 2017. godinu ponovo naglašava kako su sve škole u Hrvatskoj (i osnovne i srednje) trebale započeti s provođenjem Građanskog odgoja i obrazovanja kao zasebnog obveznog predmeta. Također, zaključak istraživanja provedenog u sklopu COBRAS projekta „Aiming High in Diverging Life Context“ (2017.) ukazao je na potrebu za razvojem građanskih kompetencija među djecom i mladima u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu te da se glasovi djece i mladih često zanemaruju. Rezultati međunarodne studije Obrazovanje za građanstvo u europskim školama (2017) je pokazalo da Građanski odgoj i obrazovanje u Hrvatskoj ovise o entuzijastičnim učiteljima te da ne postoji jasna politička podrška za njegovo provođenje. Učenici iz Hrvatske su, u usporedbi s ostalim zemljama, pokazali nedostatak povjerenja u javne institucije, vladu, sabor, političke stranke i medije. Studija pokazuje da je razina vremena koja se posvećuje građanskom odgoju i obrazovanju niska, a priprema učitelja slaba. Hrvatska Građanski odgoj i obrazovanje primarno provodi kroz obvezne međupredmetne teme te ostvaruje najmanji broj sati Građanskog odgoja i obrazovanja u Europskoj uniji (Eurydice, 2017).

Kao i u većini EU zemalja, ne postoje specijalizirani učitelji građanskog odgoja i obrazovanja, a ne postoji ni nacionalna regulacija pedagoških kompetencija u inicijalnom obrazovanju učitelja. Međunarodna studija za građanski odgoj i obrazovanje i građanstvo (ICCS) (IEA, 2017) pokazala je da hrvatski učitelji također imaju znatno manje prilika za sudjelovanje u edukacijama o Građanskom odgoju i obrazovanju, bilo u svom početnom ili tekućem obrazovanju. Proširenje građanskog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj ovisi o inicijativama na razini općina. Grad Rijeka je 2017. godine eksperimentalno uveo Građanski odgoj i obrazovanje u osnovne škole kao izvannastavnu aktivnost. Nastavno na pozitivnu vanjsku evaluaciju, eksperimentalna se provedba proširila na 11 drugih općina i sada uključuje treći i četvrti najveći grad u državi. Organizacije civilnog društva su ključni partneri u

provođenju ovih inicijativa za porast broja lokalnih vlasti koje odlučuju o uvođenju Građanskog odgoja i obrazovanja na lokalnim razinama. Forum za slobodu odgoja (FSO) je jedna od tri organizacije civilnog društva koja provodi module Građanskog odgoja i obrazovanja kroz edukacije za učitelje u tim lokalnim zajednicama. Takav nivo suradnje nažalost nije prepoznat na nacionalnoj razini te postoji manjak suradnje između Ministarstva obrazovanja, Agencija uključenih u programe za stručno usavršavanje učitelja te organizacija civilnog društva sa stručnošću u obrazovanju koje provode edukacije za stručno usavršavanje učitelja.

Gallupovo istraživanje o prihvaćanju različitosti iz kolovoza 2017. godine Hrvatsku je svrstalo među države čiji građani najmanje prihvaćaju migrante i izbjeglice. Prema izvještaju CULT odbora (2017.) Hrvatska nije pripremila sveobuhvatne obrazovne politike usmjerene na djecu imigranata osim nastave jezika (koja se sastoji od 70 sati). Nadalje, ne postoji sustav za evaluaciju i praćenje takvih politika. Stoga se može zaključiti da politike i prakse socijalne inkluzije nisu uvedene u škole u Hrvatskoj te postoji očita potreba za dodatnom podrškom učiteljima i školama u promociji inkluzivnih politika i projekata. Nedavno objavljeno „Izvješće Europske komisije protiv rasizma i netolerancije u Hrvatskoj“ (2018.) pokazuje da nacionalizam u Hrvatskoj raste, posebno među mladima. Ispoljavanje rasizma, ksenofobije prema Srbima, LGBT osobama i izbjeglicama često je u regionalnim medijima i na internetu, kao i pogrdan jezik kada se govori o Romima.

FSO snažno zagovara uvođenje sustavnog i kvalitetnog Građanskog odgoja i obrazovanja u škole još od 1999. godine. FSO je jedna od tri organizacije koje koordiniraju GOOD inicijativu – mrežu koju čini više od 30 organizacija civilnog društva koje zagovaraju uvođenje Građanskog odgoja i obrazovanja u škole. Međutim, zbog nedostatka političke vizije i volje većina se organizacija civilnog društva u području razvoja građanskih i socijalnih kompetencija trenutno fokusira na direktan rad i potporu školama koje su otvorene za takvu suradnju.

Preporuke

Nekoliko studija, uključujući i istraživanje provedeno u sklopu projekta „Pokreni promjenu!“, navode kako su učitelji danas suočeni s velikim izazovima u radu s učenicima koji pripadaju različitim etničkim, religijskim ili jezičnim skupinama. Upućuju na potrebu za više kompetencija od onih koje su razvili tijekom njihovog početnog obrazovanja.

Učitelji se u multikulturalnim okruženjima susreću s izazovima više ili manje ozbiljnih konflikata učenika, osjetljivim interkulturalnim problemima i potencijalnim kršenjem ljudskih prava o kojima možda ne znaju dovoljno.

Razumijevanje kompleksnih procesa razvoja identiteta u adolescenata, grupnih dinamika, usklađivanja s normama i rješavanje konflikata bi im moglo pomoći, no je li to dovoljno? Nadalje, dodatan izazov je zaokupljenost mladih raznim internetskim platformama s kojima učitelji nisu dobro upoznati.

U pokušaju pronalaska odgovora na ove izazove, postavlja se pitanje **što mogu učiniti učitelji**. Temeljeno na zaključcima iz ovog kvalitativnog istraživanja i iz iskustva ovog projekta, ovo su preporuke koje bi učiteljima mogle pomoći da se suoče s tim izazovima kroz vlastiti osobni i profesionalni razvoj (uključujući formalno, neformalno i informalno obrazovanje):

- Težiti dubljem razumijevanju društvenih i psiholoških procesa koji se događaju među njihovim učenicima u učionici, kao i prema razumijevanju vlastitih stereotipa i predrasuda
- Usvajati znanja i vještine u područjima osjetljivosti na interkulturalne probleme, komunikaciju i izgradnju odnosa s učenicima
- Kontinuirano razvijati svoje vještine kritičkog mišljenja

- Kontinuirano razvijati vještine podučavanja i debatiranja o kontroverznim temama u učionici
- Usvajati osnovne koncepte građanskog odgoja i obrazovanja te povezivati ove teme s njihovim specifičnim predmetima
- Poboljšati svoje znanje o društvenim mrežama koje učenici koriste, kao i osnove podučavanja i vještine medijske pismenosti

Nadalje, ako znamo da učenici često ne smatraju učitelje osobama s kojima bi razgovarali u slučaju nasilja i ostalih problema, preporuča se da učitelji ulože trud u izgradnju povjerenja sa svojim učenicima. To bi mogao biti dobar put prema podizanju društvenog kapitala škole te posljedično smanjivanju nasilja te razvoju prosocijalnog ponašanja.

Što mogu učiniti kreatori politika?

Preporuča se da kreatori politika na nacionalnoj razini:

- Uključe obrazovanje o različitostima i kulturnoj osjetljivosti u edukacije i programe stručnog osposobljavanja učitelja (obrazovanje o različitostima može pomoći u smanjenju negativnih posljedica koje proizlaze iz predrasuda i diskriminacije)
- Organiziraju kontinuirani profesionalni razvoj ravnatelja o temama Građanskog odgoja i obrazovanja
- Uključe više tema o različitostima kroz međupredmetne teme
- Uključe i/ili unaprijede obrazovanje o različitostima, multikulturalnosti i smanjenju predrasuda u nacionalnom kurikulumu
- Podupiru, ohrabre i prepoznaju ulogu organizacija civilnog društva kao vrijedan dio obrazovnog sustava u izvođenju programa Građanskog odgoja i obrazovanja (posebno u neformalnom obrazovanju)

Što mogu učiniti škole?

Unutarnje politike škola značajno pridonose njihovom funkcioniranju i dobrobiti učenika. Politike škola bi trebale obuhvatiti bavljenje problemima uočenim u istraživanju i tijekom projekta. Neki od njih bi mogli biti:

- Modernizirati i poboljšati politike škola u nošenju sa sukobima, posebno onim sukobima koji nastaju zbog pripadnosti učenika različitim društvenim grupama
 - Za razliku od međuljudskih konflikata, ovi nose veći rizik od podjele školske zajednice ukoliko se ne riješe na vrijeme i temeljito. Principi restorativne pravедnosti, interkulturalna medijacija, volontiranje, inicijative aktivnog građanstva samo su neke od metoda za unapređivanje, ali i primjenu interkulturalnog učenja i odražavanje osjetljivosti prema različitostima u školskoj praksi i politikama.
- Uvesti/poboljšati politike škola o različitosti
 - S obzirom na mnoge probleme koji potječu iz školske različitosti, uvođenje politika koje promoviraju različitosti kao pozitivnu vrijednost škole moglo bi biti od velike pomoći, kao i predanost cijelog nastavnog osoblja tome da kontinuirano podižu vlastitu svjesnost o interkulturalnim praksama, pravедnosti i jednakosti.
- Provesti školske projekte koji potiču i vrednuju različitosti i raznolikost
 - Na primjer, „živa knjižnica” ili volontiranje u lokalnoj zajednici – mnogo ideja je predstavljeno u „Knjizi dobrih ideja” (pronađite niže).

- Provesti školske projekte usmjerene na teme bitne za adolescente
 - Teme: identitet, talenti i interesi, emocionalna podrška u nošenju s neuspjehom, diskriminacijom, prihvaćanjem vršnjaka, *online* nasiljem itd. Zbirka radionica „Pokreni promjenu“ pruža primjere radionice na te teme (pronađite niže).
- Pažljivo pratiti nacionalne politike o diskriminaciji, nasilju u školi, obrazovanju manjina itd., te ih uvesti u školski kurikulum
- Proširiti definiciju volontiranja i na razini škole pokrenuti školske projekte pod vodstvom učenika i njihovih volonterskih klubova
 - Na ovaj bi se način mogle uvesti šire aktivnosti koje potiču uključenost učenika, i to ne samo one čija je primarna svrha pružanje pomoći potrebitima. Na primjer, učenici bi mogli volontirati u organizacijama za ljudska prava, u području javnih politika, građanskim inicijativama, poboljšanju politika vlastite škole, itd.
- Potaknuti i olakšati aktivno sudjelovanje učenika, učitelja, članova lokalnih vlasti i roditelja pri upravljanju odgojno-obrazovnom institucijom.

Povratne informacije učitelja koji su koordinirali školske projekte također su pružile mnoštvo uvida povezanih s upravljanjem školskim projektima. Na primjer, škole učenicima nude ograničeno sudjelovanje i mogućnosti volontiranja, a one aktivnosti koje postoje su najviše usmjerene na humanitarne i prosocijalne aktivnosti. S obzirom na to, daljnje preporuke za škole bi bile:

- Proširiti suradnju s ključnim organizacijama iz lokalne zajednice. To će pružiti više mogućnosti volontiranja za učenike, i dati više mogućnosti za razvoj njihovih budućih karijera.
- Uložiti dodatne napore u poticanje učenika da vode vlastiti školske projekte i da volontiraju. To bi moglo biti komplementarno s povećanjem opsega organizacija s kojima škola surađuje.
- Uložiti napore da se školu učini sigurnim mjestom u kojem učenici mogu govoriti o svojim problemima i progovarati o važnim pitanjima koji bi služili kao baza za buduće školske projekte.
- Stvoriti okruženje za kreativnost i inicijative učenika, ali i za kreativnost učitelja.

Izvori za učitelje izrađeni u sklopu projekta „Pokreni promjenu!“ koji mogu pomoći u pronalasku ideja, primjera dobre prakse i konkretnih metoda:

- [Izvešće komparativnog istraživanja „Pokreni promjenu!“](#) – glas mladih ljudi o njihovim interesima, potrebama, problemima i rješenjima za suvremene izazove.
- [Priručnik Pokreni promjenu](#) – pruža sažetak projekta „Pokreni promjenu“, ključne zaključke istraživanja, teorijski okvir i ključne teme koje mogu pomoći u izgradnji otpornosti mladih ljudi i u njihovom osnaživanju na različite načine; sadrži i praktične korake u pokretanju projekata za mlade na lokalnoj razini te primjere dobrih praksi u radu s mladim ljudima.
- [Zbirka radionica Pokreni promjenu](#) – pruža 40 radionica u području različitosti za direktan rad s mladim ljudima (različitih dobnih skupina – od osnovne do srednje škole), i podijeljena je na tri ključna područja: osobni i socijalni razvoj, građanski odgoj i obrazovanje te volonterski projekti.
- [Knjiga dobrih ideja](#) – 36 školskih projekata koji promiču različitost, društvenu pravdu i kritičko mišljenje, koji su provedeni u Hrvatskoj, Italiji, Sloveniji i Velikoj Britaniji.
- [Dokumentarac Pokreni promjenu](#) – priče učitelja, učenika i projektnih koordinatora o provedbi njihovih projekata iz „Knjige dobrih ideja“.